

АКТУАЛЬНІ
ПИТАННЯ КУЛЬТУРОЛОГІЇ

Альманах наукового товариства "Афіна"
кафедри культурології

Випуск 10

Том I

ББК 71.0

А 43

УДК 008:168.522

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ КУЛЬТУРОЛОГІЇ: Альманах наукового товариства „Афіна” кафедри культурології: У 2-х т. – Вип. 10 / За ред. проф. В.Г. Виткалова. – Рівне: РДГУ, 2010. – Т. 1. – 187 с.

Головний редактор:

Виткалов В.Г. - кандидат педагогічних наук, професор, завідувач кафедри культурології РДГУ (голова редколегії)

Редакційна колегія:

Афанасьєв Ю.Л. - доктор філософських наук, професор НАКККіМ (Київ)
Баканурський А.Г. - доктор мистецтвознавства, професор Одеського національного політехнічного університету
Воробйов А.М. - кандидат педагогічних наук, професор РДГУ
Дем'янчук О.Н. - доктор педагогічних наук, професор Луцького інституту розвитку людини „Україна”
Жилюк С.І. - доктор історичних наук, професор РДГУ
Коваль Г.П. - доктор педагогічних наук, професор РДГУ
Кралюк П.М. - доктор філософських наук, професор НУ „Острозька академія”
Круль П.Ф. - доктор мистецтвознавства, професор Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника
Кушнарєнко Н.М. - доктор педагогічних наук, професор ХДАК
Поніманська Т.І. - кандидат педагогічних наук, професор РДГУ
Постоловський Р.М. - кандидат історичних наук, професор РДГУ
Стоколос Н.Г. - доктор історичних наук, професор РДГУ
Троян С.С. - доктор історичних наук, професор РДГУ
Черніговець Т.І. - кандидат педагогічних наук, доцент РДГУ
Швецова-Водка Г.М. - доктор історичних наук, професор РДГУ
Яремко-Супрун Н.О. - доктор мистецтвознавства, професор РДГУ

Рецензенти:

Арцишевський Р.А. - доктор філософських наук, професор Волинського національного університету ім. Лесі Українки
Брилін Б.А. - доктор педагогічних наук, професор Вінницького державного педагогічного університету ім. М. Коцюбинського

Науковий редактор і упорядник – **проф. Виткалов В.Г.**

ISBN 978-966-8424-77-9

Редакція не завжди поділяє точку зору автора. За точність наведених цитат, імен, прізвищ, дат відповідальність несуть автори.

Друкується за рішенням вченої ради Рівненського державного гуманітарного університету (протокол № 4 від 26.11.2010 р.)

Свідцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації, серія КВ № 15561-4033 Р.
Зареєстровано Міністерством юстиції України, наказ № 1489/5 від 18.08.2009 р.

УДК 008:[37.034+37.017.92]:82-93

Грипич С.Н. – доц., директор наукової бібліотеки РДГУ

ДИТЯЧА ЛІТЕРАТУРА ЯК ЗАСІБ МОРАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ ТА ФОРМУВАННЯ ДУХОВНОЇ КУЛЬТУРИ ДІТЕЙ

Одним із основних напрямів сучасного розвитку суспільства є гуманізація системи освіти. Цей процес передбачає посилення інтересу до виховання дитини і ставить завдання щодо розвитку цілісного особистісного світосприйняття. У зазначеному контексті постає потреба аналізу процесу формування моральних цінностей у дітей як однієї з центральних проблем педагогіки, психології, літературознавства, культурології.

Багатоаспектність і складність окресленої проблематики обумовлює її актуальність і необхідність осмислення. Розуміючи наслідки ігнорування аналізу процесу виховання дитини у школі та позанавчальній діяльності, вітчизняні вчені напрацювали чималий доробок. У цьому контексті дослідники звертають увагу на реформи системи вітчизняної освіти, шукають шляхи удосконалення й гуманізації [1; 16; 19; 20]. Викликає інтерес науковців і питання морального виховання дітей [18; 19; 33, 34].

Актуальним для вітчизняних освітян залишається досвід відомих українських педагогів, таких як В.Сухомлинський. Його творча спадщина і в наш час репрезентує основи розвитку і виховання дітей у сім'ї, містить рекомендації батькам, підкреслює роль книжки у вихованні майбутньої Людини [25-29]. Педагогічний досвід видатного вчителя у своїх працях унаочнила його донька, розвідки якої заслуговують на окрему увагу [24].

Окремий інтерес до піднятої проблематики виявили дослідники історії поширення вітчизняної дитячої книги на теренах України [5-7; 13-15]. Вчені також проаналізували вплив фольклору, звичаїв, традицій на зміст дитячої книжки [3]; висвітлили значення літератури як засобу формування загальнолюдських цінностей [4; 11;] тощо. Отже, на перший погляд, проблема широко представлена у науковому середовищі, однак сьогодні виникає потреба переосмислення процесу морального виховання молодого покоління, формування у його представників духовної культури на основі використання дитячої літератури, з її інтелектуально-розвиваючим змістом.

Як відомо, виховання духовної культури в майбутньому знаходиться серед проблем педагогічного, психологічного та культурологічного напрямів. Найважливішим засобом тут є шлях, який виробило людство в процесі свого розвитку – залучення дитини до культури загальнолюдської та свого народу, зокрема. Вона містить зразки та норми знань, поведінки, соціальних оцінок. У цьому контексті не можливо переоцінити й роль мистецтва, що є засобом духовно-особистісного пізнання світу. На основі творчої уяви воно органічно пов'язане із суспільно-історичним розвитком. Але особливе місце серед видів мистецтва посідає література. Їй належить провідна роль у вихованні особистості. Література є джерелом знань і засобом їх передачі, джерелом духовної культури, дає читачеві не тільки знання про різні сторони життя, але й вводить його у середовище, без якого життя втрачає істинну цінність. Вона є дієвим у виховному процесі видом мистецтва. Його доступність, окрім зазначеного, обумовлена специфікою використання письменниками рідної мови, а вона дає можливість літературі ширше охоплювати дійсність, засобами художнього слова пізнавати її. Література допомагає зрозуміти загальнолюдські проблеми, збагатити досвід читача; пізнати та пережити широкий спектр людських стосунків. Особливу роль у створенні художнього образу відіграє творча уява письменника. У художньому пізнанні вона виступає в якості провідного фактора, тому що без нього не існує саме образне мислення.

Л.Виготський назвав це мислення емоційним, підкреслюючи роль емоцій в художньому пізнанні [10].

Дослідники проблем літератури та її впливу на формування моральної свідомості визначали такі функції словесного мистецтва: *пізнавальну, виховуючу, естетичну, комунікативну* та ін. Розглянемо їх у контексті впливу літератури на формування моральної свідомості дітей.

Наявність *пізнавальної* функції літератури є очевидною. У процесі ознайомлення з художніми творами діти пізнають світ, людські стосунки, характери.

Виховна функція полягає, у першу чергу, в тому, що художні твори викликають співпереживання, співчуття тощо.

Естетичною функцією літератури є наявність естетичного ідеалу, смаку, здатності відчувати та оцінювати той чи інший зразок художніх творів.

Комунікативна роль – ланцюжок, що пов'язує письменника (педагога) та дитину (читача) засобами художнього слова, образів. Література, насамперед, це мистецтво, що має зв'язок із мовою, як найважливішою формою людського спілкування.

У кінцевому висновку щодо функцій літератури підкреслимо, що усе вище зазначене є суттєвими важелями впливу на формування у дітей моральних якостей.

Стан сучасної літератури для дітей, дитячого читання викликає стурбованість у всіх – як педагогів, так і батьків. Останнім часом, книгу дітям замінюють телебачення, комп'ютери, мобільні телефони, ігрові приставки тощо. Проте, незважаючи на це, книга була і залишається головним носієм загальнолюдської культури. Отже, орієнтація суспільства на гуманістичний вибір освіти, особистісний підхід спонукає фахівців звертатися до художніх творів, які впливають на уяву та думку дитини, розвиток її моральних почуттів. Відтак, роль літератури у моральному вихованні дітей є важливою. Головним засобом усвідомлення вчинків, дій, поглядів, моральної сутності людини є сприйняття, що визначається також і рівнем знань дітей, і їх особистим ставленням до навколишнього світу.

Українська класична література для дітей завжди прагнула задовільнити прагнення дитини до пізнання нового, ще маловідомого, її інтерес до усіх сторін життя. Дитяча література вчить розуміти людей, виховує людяність. Саме тоді вона стає джерелом духовного збагачення майбутніх поколінь.

К.Ушинський, підкреслюючи роль дитячого читання у моральному формуванні дітей, писав: «На моральні почуття має діяти безпосередньо сам літературний твір. Той літературний твір моральний, який змушує полюбити моральний вчинок, моральні почуття, моральну думку, висловлену у цьому творі» [31].

Російський педагог Є.Фльоріна зауважила свого часу, підкреслюючи значення художньої літератури як засобу морального виховання, що хороша книга глибоко зачіпає почуття дитини, її образи справляють великий вплив на формування особистості [33]. Саме вона відкриває перед дитиною систему моральних відносин, прищеплює їй норми моральної поведінки.

На думку М.Рубакіна, «бажання читати є властивістю духовного життя людини» [23]. Із цього ж приводу, В.Сухомлинський писав, що «розумна, натхненна книжка нерідко вирішує долю людей» [28].

Охарактеризувавши роль дитячої літератури як засобу морального виховання та формування духовної культури людей, можемо зробити наступні висновки:

– джерельна база з обраної проблематики є потужною, дослідники аналізують у працях різні її аспекти, акцентуючи увагу на проблемах моралі, світогляду, свідомості, особистої культури дітей, які потребують значної уваги до себе з боку фахівців, батьків і однолітків;

– проблеми часткової кризи духовної культури, прояви аморальної поведінки у суспільстві стають все більше відчутними і негативно впливають на молоде покоління українців;

– моральна культура та моральне виховання дітей є центральними темами при обговоренні педагогами, психологами, філологами, культурологами, які прикладають значні зусилля до подолання наявних проблем;

– ефективним засобом морального виховання та формування духовної культури дітей як і раніше визнано літературу (класичну і сучасну), яка має в своєму змісті мораль, повчальні приклади, позитивні образи, персонажі;

– прищеплення любові до книги є головним завданням педагогів і батьків, котрі повинні сьогодні переконати дитину надавати перевагу саме їй, а не сучасним комп'ютерним технологіям;

– сьогодні, коли триває процес знецінення духовних якостей особистості – добра, чесності, совісті, порядності тощо, значним чинником, що впливатиме на прищеплення в дитини позитивних цінностей, є книга і її читання. Саме її вплив на виховання набуває ширшого визнання і популяризації з боку суспільства.

Джерельні приписи

1. **Андрущенко В.** Основні тенденції розвитку вищої освіти України на рубежі століть (спроба прогностич. аналізу) / В.П. Андрущенко // Вища освіта України. – 2001. – № 1.
2. **Белинский В.Г.** Полн. собр. соч. / В.Г. Белинский. – М.: Изд-во АН СССР, 1959. – Т. 1-13.
3. **Вавілова І.В.** Використання фольклорного матеріалу в дитячій літературі та на сторінках дитячих періодичних видань XIX-початку XX ст. / І.В. Вавілова // Гуманізація навчально-виховного процесу: Зб. наук. пр. / Слов'ян. держ. пед. ун-т. – Слов'янськ, 2003. – Вип. XIX. – С. 19-23.
4. **Вавілова І.В.** Питання морального виховання у вітчизняній дитячій літературі XIX – поч. XX ст. / І.В. Вавілова // Теорія та методика навчання та виховання: Зб. наук. пр. / Харк. держ. пед. ун-т ім. Г.С. Сковороди. – Х., 2003. – Вип. 11. – С. 112-117.
5. **Вавілова І.В.** Вітчизняна дитяча література другої половини XIX – початку XX століття як засіб формування особистості / І.В. Вавілова // Педагогіка і психологія формування творчої особистості: проблеми і пошуки: Зб. наук. пр. / Запорізький обл. ін-т післядипломної пед. освіти. – К.-Запоріжжя, 2003. – Вип. 29. – С. 191-194.
6. **Вавілова І.В.** Вітчизняні педагоги другої пол. XIX – поч. XX ст. про дитячу літературу як засіб формування особистості / І.В. Вавілова // Зб. наук. праць Бердянського пед. ун-ту / Бердянський держ. пед. ун-т. – Бердянськ, 2003. – № 4. – С. 130-135.
7. **Вавілова І.В.** Вимоги до дитячих підручників і посібників у вітчизняній педагогічній думці XIX ст. / І.В. Вавілова // Наук. вісник Чернівецького ун-ту: Зб. наук. пр. – Чернівці: Рута, 2003. – Вип. 159. – С. 30-35.
8. **Вавілова І.В.** Книга як навчально-освітній засіб (історико-педагогічний аспект) / І.В. Вавілова // Засоби навчальної та науково-дослідної роботи: Зб. наук. пр. / Харк. держ. пед. ун-т ім. Г.С. Сковороди. – Х., 2004. – Вип. 21. – С. 35-39.
9. **Вавілова І.В.** Популяризація питань дитячої літератури на сторінках періодичних педагогічних видань (друга пол. XIX-поч. XX ст.) / І.В. Вавілова // Теорія та методика навчання та виховання: Зб. наук. пр. – Вип. 18 / Харк. нац. пед. ун-т ім. Г.Сковороди. – Х., 2007. – С. 29-34.
10. **Выготский Л.С.** Собр. соч. в 6 тт. / Л.С. Выготский. – М.: Педагогика, 1981. – Т. 1-6.
11. **Гаврилюк О.** Художня література як засіб формування загальнолюдських цінностей / О.Гаврилюк // Українська мова і література в школі. – 2003. – № 5. – С. 36-38.
12. **Заліток Л.М.** Книжка як засіб виховання відповідальності молодших школярів у педагогічній спадщині В.О. Сухомлинського / Л.М. Заліток // Зб. наук. праць Полтавського держ. пед. ун-ту ім. В.Короленка. – Полтава, 2005. – Вип. 6 (45). – С. 258-263.

13. **Корнєєва Г.** Друкована українська книга та преса для дітей у Галичині (кін. XIX – перша пол. XX ст.) / Г.Корнєєва // Бібліотечний вісник. – 1999. – № 2. – С. 25-28.
14. **Корнєєва Г.** Тематичний розвиток українських дитячих книжок, виданих у Східній Галичині (II пол. XIX – поч. XX ст.) / Г.Корнєєва // Вісник Книжк. Палати. – 2003. – № 9. – С. 37-40.
15. **Корнєєва Г.** Українська дитяча книжка Галичини (друга пол. XIX ст. – 1939 р.): Історико-книгозн. аспект / Г.Корнєєва. – Львівська галерея мист. – Львів, 2004. – 300 с.
16. **Литвин В.** Українська культура й освіта в контексті суспільних трансформацій / В.М. Литвин // Урядовий кур’єр. – 2002. – 24 верес.
17. **Мартиненко В.** Робота з дитячою книгою (14 занять) / В.Мартиненко // Початкова школа. – 2001. – № 6. – С. 47-52.
18. **Михайлова Е.** Ценности и ценностные ориентации в современной социокультурной образовательной среде / Е.Г. Михайлова. – Х.: Изд-во НУА, 2004.
19. **Мороз Л.** До концепції морального виховання молоді / Лариса Мороз, Богдана Воронкова // Вища освіта України. – 2004. – № 4. – С. 94-100.
20. **Подольська Є.** Освіта як чинник розвитку особистості в соціокультурному контексті / Є.А. Подольська, В.М. Назаркіна, А.О. Яковлев: Монографія. – Х.: Вид-во НФАУ: Золоті сторінки, 2002.
21. **Проблеми педагогічних технологій:** Зб. наук. праць. – Вип. 2. – Луцьк, 2005. – С. 254-261.
22. **Провоторов О.** Дитяча періодика України як засіб розвитку мовленнєвої творчості школярів / О.Провоторов // Початкова школа. – 2007. – № 6. – С. 55-59.
23. **Рубакин Н.А.** Избранное. В 2 тт. / Н.А. Рубакин. – М.: Книга, 1975.
24. **Сухомлинська О.** Свіжий вітер казки / О.В. Сухомлинська // Початкова школа. – 1990. – № 9.
25. **Сухомлинський В.О.** Батьківська педагогіка: Вибр. тв. / В.О. Сухомлинський. – У 5 т. Т. 5. – К.: Радянська школа, 1977.
26. **Сухомлинський В.О.** Проблеми виховання всебічно розвиненої особистості: Вибр. твори / В.О. Сухомлинський. – У 5 т. – Т. 5. – К.: Рад. школа, 1976.
27. **Сухомлинський В.О.** Як виховати справжню людину: Вибр. твори / В.О. Сухомлинський. – У 5 т. – Т. 2. – К.: Рад. школа, 1977.
28. **Сухомлинський В.О.** Вибрані тв. в 5 тт. / В.О. Сухомлинський..... – Т. 1-5.
29. **Сухомлинський В.О.** Вибрані педагогічні твори / В.О. Сухомлинський. – Тв., у 3-х т. – Т. 1. – К., 1979. – 640 с.
30. **Тришневська Г.** Сухомлинський про роль казки у родинно-шкільному вихованні / Г.Тришневська, Н.Олійник // Зб. наук. праць Кам’янець-Подільського ун-ту: Серія педаг. – Вип. XIII. – Кам’янець-Подільський: ФОП Сисин О.В., 2007. – С. 115-118.
31. **Ушинский К.Д.** Собр. соч. / К.Д. Ушинский. – М.: Изд-во АПН РСФСР, 1952. – Т. 1-11.
32. **Федотова С.** Ілюстрація у книзі для дітей / С.Федотова // Зб. наук. праць Кам’янець-Подільського ун-ту: Серія педаг. – Вип. XIII. – Кам’янець-Подільський: ФОП Сисин О.В., 2007. – С. 44-50.
33. **Флерина Е.А.** Эстетическое воспитание дошкольника / Е.А. Флерина. – М.: Изд-во АПН РСФСР, 1961. – 333с.
34. **Шкира О.** Виховне значення книги в житті дитини / О.Шкира // Початкова школа, 2004. – № 11. – С. 60-61.

Резюме

Розглядається проблема виховання моральної свідомості дітей, формування у них духовної культури засобами дитячої літератури.

Ключові слова: дитяча література, виховання, моральна свідомість.

Summary

The problem of moral education minds of children, of their spiritual culture by means of children's literature.

Key words: Child's literature, education, moral consciousness.

ЗМІСТ І ТОМУ

Постоловський Р.М. Українська культура в умовах сучасної вищої школи	3
Виткалов В.Г. Українська культура як об’єкт наукового дослідження	6
<i>Розділ I.</i>	
Культурна динаміка України у контексті глобалізаційних проблем	11
<i>Кліценко С.В.</i> «Західницькі» концепції розвитку української культури	11
<i>Михайлов В.О.</i> Постмодернізм у художньо-філософському просторі: концепції світосприйняття	17
<i>Парфенюк І.М.</i> Культурна глобалізація як феномен доби	21
<i>Лопатіна В.Р.</i> Проблеми історії української журналістики	24
<i>Герасимчук Л.М.</i> Інтелектуалізація нації в процесі технологізації освіти	28
<i>Кулаковська В.В.</i> Формування бренду книговидавництва як одного з інструментів сучасної реклами книг в Україні	30
<i>Чудюк Г.М.</i> До проблеми формування морально-ціннісних орієнтацій студентської молоді	34
<i>Жалко Т.Й.</i> Молодіжна субкультура: стиль життя чи криза суспільства (на прикладі неформального молодіжного об’єднання готів м. Луцька)	37
<i>Глазунова Т.В.</i> Сенс життя і проблеми духовності в контексті ціннісних орієнтацій молоді	41
<i>Петрушкевич А.В.</i> Концепт несвідомого в теорії культури: класичний психоаналіз	45
<i>Гуль М.М.</i> С.Гроф та проблема змінених станів свідомості	48
<i>Хилюк В.Л.</i> Молода людина на шляху самореалізації: ціннісні орієнтації	52
<i>Хомярчук А.П.</i> Національні цінності у формуванні духовності майбутніх педагогів у процесі художньо-трудової діяльності	55
<i>Савчин Л.М.</i> Танцювальний простір у контексті сучасних реалій молоді	58
<i>Бунечко А.В.</i> Використання сучасних інформаційних технологій збереження культурної спадщини	61
<i>Каплун О.О.</i> Музей історії південної залізниці: від створення до сьогодення	64
<i>Сажок О.В.</i> Формування та склад фонду бібліотеки Острозького Кирило-Мефодіївського братства (друга половина ХІХ – початок ХХ ст.)	66
<i>Смирнова Т.В.</i> Просвітницькі ідеї на Волині у першій чверті ХІХ ст.	70
<i>Ясінський М.М.</i> Українські етнічно-політичні клуби Галичини кінця ХІХ – початку ХХ ст.	74
<i>Галамай О.М.</i> Бібліотечний фонд державного архіву Рівненської області	79
<i>Гузій Х.С.</i> Уляна Кравченко в культурному відродженні Галичини	83
<i>Лебедюк Є.Н.</i> Зародження п’ятидесятницького руху в Україні	85
<i>Кюнцлі Р.В.</i> Вітчизняна культура і виховна система українців Канади	90
<i>Шамсутдинова-Лебедюк Т.Н.</i> Іслам і жінка (коранічні погляди на становище жінки в сім’ї та суспільстві)	93
<i>Кучина Н.І.</i> Імідж сучасного керівника	97

Розділ II.

Освіта і виховання як основа розвитку культури XXI століття	103
<i>Скнар О.І.</i> Сучасне студентство та нові підходи до його виховання	103
<i>Костюк Т.В.</i> Сутність інноваційних технологій вітчизняного освітнього процесу	107
<i>Мельничук С.Ф.</i> Мистецькі конкурси в РДГУ як засіб творчого росту студентства	111
<i>Білецька О.О.</i> Глобалізація як фактор становлення сучасної мовної культури	113
<i>Ніконенко Т.М.</i> Наукові принципи викладання культурологічних дисциплін	119
<i>Шендрюк Ю.</i> Суржик як атрибут культури мовлення та спілкування сучасної молоді	123
<i>Хандрюк О.</i> Навчально-виховна система в діяльності Пласту	125
<i>Трофімюк О.</i> Родинне виховання як фактор соціалізації дітей із особливими потребами	130
<i>Грипич С.Н.</i> Дитяча література як засіб морального виховання та формування духовної культури дітей	133
<i>Авраменко С.М.</i> Специфіка регулятивної функції комунікативної категорії толерантності у міжособистісному та соціальному аспектах	136
<i>Мартинюк Т.А.</i> Вплив морально-етичних цінностей референтної групи на мотивацію підлітків до вживання психоактивних речовин	138
<i>Момотюк Л.С.</i> Формування вмінь педагогічного спілкування у студентів-інструменталістів у процесі професійної підготовки	141
<i>Лукач О.М.</i> Педагогічні умови виховання моральної культури у студентів педагогічних ВНЗ	145
<i>Чихурський А.С.</i> Функціональні зони та організація робочого місця в класі для художніх робіт	149
<i>Ліштван А.М.</i> Соціальні чинники гендерного виховання молодших школярів	151
<i>Водолазський Р.О.</i> Етнопсихологічні особливості в сучасних навчальних виданнях з української мови та літератури	156
<i>Андронova І.Ф.</i> Традиції мистецької освіти в Україні	160
<i>Стеблецька Г.Е.</i> Форми вивчення культурологічного матеріалу як засіб розвитку креативності майбутніх вчителів	164
<i>Ковальчук І.Л.</i> Роль українознавчої освіти у духовному відродженні нації періоду трансформації	169
<i>Китайчук Г.В.</i> Навчальна екскурсія як метод активізації навчально-виховного процесу	173
<i>Дука П.П.</i> Вокальні методики другої половини XX століття	177
<i>Артерчук Т.О.</i> Німецький досвід використання релігії у моральному вихованні школярів	179